

INFORMATIKA A TANÜGYIGAZGATÁSBAN

Az 1996. évi közoktatási törvény módosítása számottevően átrendezte a tanügyigazgatási feladatok megosztását. A tankerületi oktatásügyi központok megszüntetésével az irányítási feladatok jelentős része visszakerült a megyei önkormányzatok szintjére. Bizonyos feladatok azonban központi szervezésben maradtak. Így jött létre az Országos Közoktatási Intézet, közismert nevén OKI szervezeti keretében a Győrött működő, de országos feladatokat ellátó Információs Központ. Ennek a központnak a feladata volt azoknak az informatikai feladatoknak a megszervezése és bonyolítása, melyek közvetlenül az Oktatási Minisztérium munkáját voltak hivatottak szolgálni.

Az első jelentős kihívás a NAT-implementáció informatikai támogatása volt. Úgy gondolom, nemzetközi összehasonlításban is jelentős eredménynek mondható, hogy az 1997-ben és '98-ban zajló tanügyi reform – későbbi vizsgálatokkal igazolt – legjelentősebb információforrása az OKI Informatikai Központja által működtetett *internetes és CD tantervi adatbázis* volt. Az aktív egyeztetendő időszakban kialakított adatbankban több mint hatezer tantervi egység került feldolgozásra. A letöltések száma meghaladta a háromszázazretet. Összesen tizenkétezer tantervi CD került ki az iskolákba a „Microsoft Magyarország” együttműködésével. Az állandó – elsősorban a hardver hiányát felelmegető – kritikákkal kapcsolatban elmondhatjuk, hogy a legtöbb letöltés az óvodai programok közül történt, pedig nyilván nem ezek a legjobb infrastruktúrával rendelkező közoktatási intézmények. Már e tény alapján is érzékelhető volt, hogy az eszközök megléte mellett alapvető fontosságú az intézményvezetés hozzáállása a korszerű informatikai eszközök alkalmazásához. A ilyen jellegű kultúra kialakítása tehát első számú feladattá vált az elkövetkező években.

Az informatika tanügyigazgatási lehetőségei számottevően megnöttek a SuliNet-fejlesztések révén. Miután 1998. végére valamennyi középiskola internetkapcsolatot kapott központi forrásból, lehetőség nyílt az ezeket az intézményeket érintő központi feladatok egyre nagyobb mértékű on-line megoldására. Ezek közé tartozik *az érettségi bizonyítványok központi nyilvántartási rendszerének* kialakítása és működtetése. Ezt a feladatot az 1997. évi érettségi kormányrendelet határozta meg, és döntött az Informatikai Központba telepítéséről. Az első időszakban kizárólag papíralapú adatszolgáltatásra épült a rendszer. Csak az adatbázis és a későbbi adatszolgáltatás volt gépesítve. Egy ilyen megoldás költségigényének döntő hányadát az adatrögzítés teszi ki. Tehát az adatszolgáltatás elektronizálása jelentős költségmegtakarítást eredményez. Az adatok közhitelessé tétele érdekében továbbra is szükséges a megfelelő aláírásokkal ellátott jelentőlapok beküldése, azonban az on-line adatszolgáltatás igen jelentős egyszerűsítést jelent. E feladat megoldása során került először alkalmazásra az a módszer, mely szükségtelenné tette az adatlapok összehasonlítási

célzatú rögzítését. (Ezt a módszert egyébként az APEH is csak egy fél évvel később vezette be.) Az on-line adatküldéssel egy időben kinyomtatott és hitelesített adatlapon egy vonalkódban tárolásra kerül annak tartalma is. Beérkezéskor teljesen elektronikus úton kerül összehasonlításra a hitelesített és az elektronikusan érkezett tartalom. Ez után történik az adatszolgáltatás lezárása és jelzés az adatszolgáltató felé annak elfogadásáról. A tanügyigazgatási informatikai rendszer ezen eleme működik legrégebben, ma már teljesen zökkenőmentesen. Az első eredmények is megvannak, 2001-ben felfedték az első hamisított érettségi bizonyítványt.

Tanügyigazgatási rendszerünk másik, talán legösszetettebb és legkockázatosabb informatikai vállalkozása a *Középiskolai Felvételi Információs Rendszer*, röviden KIFIR 1999. évi elindítása volt. Tartalmi háttéréről tudni kell, hogy az általános iskolából a középfokon továbbtanuló gyerekek felvételi rendszere évtizedeken keresztül alkotmányosértő módon működött, mivel nem biztosította a tanuló szabad iskolaválasztását, és a rendszer algoritmusában bizonyos esetekben kizárta a szabályos jelentkezések érdemi elbírálását. A rendszer másik meghatározó hiányossága volt, hogy a felvételi eljárás során a tanulók mozgása az egyes intézmények között minimálisra korlátozódott. Ez azzal járt együtt, hogy a csökkenő gyereklétszám és változatlan intézményi kapacitások ellenére a tanulók nem tudtak elmozdulni a keresettebb intézmények felé, és persze nem maradtak üresen a nem népszerű képzést nyújtó tagozatok. Ennek igen káros hatása volt a rendszer hatékonysága szempontjából. Ez magyarázta az intézmények egy részének ellenállását az új rendszer bevezetésével szemben. A feladat megoldásának algoritmusában a felsőoktatásból már ismert rendszerhez hasonló, két lényeges eltéréssel. Egyrészt itt nincs összehasonlítható pontrendszer, mely alapján a pontszámok meghúzásával lehetne a besorolásokat megtenni. Helyette iskolai rangsorok vannak, és ezeket kell a tanulói rangsorokkal összevetni. Másrészt az érintett intézmények száma lényegesen nagyobb, mintegy hatezer, és az informatikai kompetencia a végpontokon számottevően alacsonyabb, mint a felsőoktatási intézményekben.

A 2000. tavaszán lezajlott, közvetlenül az OM irányításával működtetett éles próbaüzem, kisebb zökkenőkkel ugyan, de korrekt eredménnyel zárult. Nagyon tanulságos a rendszer 2001. évi kudarcának elemzése. A jól működő rendszert az OM átadta az OKÉV-nek, ahol a feladatellátással megbízott vállalkozás, engedve az intézmények nyomásának, számos feleslegesnek ítélt adminisztrációs lépést törölt az algoritmusból. Így a folyamatban maradt hibás adatok száma olyan magas volt, mely a rendszer összeomlását eredményezte, és a teljes újraképzést tette szükségessé. Az OM a tapasztalatokat értékelve, menesztette az OKÉV főigazgatóját, és visszaadta a rendszer üzemeltetését az EDUCATIO Kht-nak. Az egyetemi felvételt is szervező szervezet, 2002-ben teljesen zökkenőmentesen, közmegegyezéssel bonyolította le az eljárást. Pedig lényeges új tanügyi eszközként, további feladatok ellátását építették be a rendszerbe.

A szakképzés reformja kapcsán jogszabályok már 1998. óta tiltják a 9. évfolyamra történő beiskolázásánál a konkrét szakma kiválasztásának megkövetelését a tanulóktól. Ennek a célnak az érdekében az úgynevezett tagozatkód begyűjtő modult úgy szerkesztettük meg, hogy az lehetetlenné tegye az egy szakmacsoporton belüli szakmák megkülönböztetését. Ez talán a legmeggyőzőbb példája annak, hogyan lehet

informatikai eszközökkel jogkövető magatartásra kényszeríteni az iskolákat. Megjegyzem még, hogy szülői kívánságra a rendszer lehetővé tette a felvételi eljárás lezárta után a tanulói rangsorok módosítását is, számottevően bonyolítva ezzel a rendszert.

Röviden szólnék a nagyon sok elemből felépülő *tankönyv-informatikai rendszer-ről*. Ennek fő elemei a következők: A kiadói modul, mely lehetővé teszi, hogy minden kiadó a saját könyveire vonatkozó adatokat, on-line, vagy mágneslemezen szolgáltatassa a tankönyvjegyzék összeállítását végző informatikai központnak (EDUCATIO Kht). Az így kialakuló lista engedélyszámmal történő hitelesítését az OM Tankönyv- és Taneszköz-irodája szintén on-line módon végzi. Az így elkészülő tankönyvjegyzéket az iskolák CD-adathordozón kapják meg. A CD-n lényegesen több információ áll rendelkezésre, mint a korábbi, hagyományos tankönyvjegyzékekben. Például a legtöbb tankönyv borítójának képe, és egy-egy fejezete is megtalálható. Működik egy keresőrendszer, melynek segítségével különböző leválogatásokat lehet készíteni. Természetesen a szoftver lehetővé teszi a hagyományos tankönyvrendelési lapok automatikus elkészítését és kinyomtatását. De lehetőség van on-line tankönyvrendelésre is. Sajnos ezzel a lehetőséggel még csak mintegy ötszáz intézmény élt a hatezerből. A rendszer statisztikai megfigyelést is biztosít az OM számára. Ennek segítségével nyomon követhetők az iskolák tankönyvrendelési szokásai, illetve a többéves adatok alapján megfigyelhetők bizonyos tendenciák. Még ennek is van igazgatási hozadéka, hiszen a kiadók államikezesség-vállalású hitelfelvételének alapját jelentő forgalmi adatok innen hitelesíthetők.

Míg az eddig vázolt feladatok a kormányzat számára nem kötelező, önként vállalt, az érintettek munkáját segítő projektek voltak, a következőkben két, törvény által előírt feladat informatikai megvalósítását mutatom be.

Az Országos Statisztikai Adatgyűjtési Program törvényi rendelkezései alapján a közoktatásra vonatkozó adatszolgáltatási kötelezettség hárul valamennyi közoktatási intézményre. Ezt az adatgyűjtést eddig a KSH végezte megyei irodáin keresztül, egy 1953 óta csak javítgatott, papíralapú adatszolgáltatás szerint. Már 1997-ben megfogalmazódott az igény mind a tartalmi, mind a formai korszerűsítésre. A SuliNet program keretében ennek anyagi feltételeit meg is teremtették. A szoftverfejlesztés elhúzódása és az állandóan változó lebonyolítási koncepciók miatt, a bevezetésére csak 2000. őszén került sor. Így utólag azt lehet mondani, hogy a kétkedésnek volt alapja, hiszen a bevezetés teljes csődöt jelentett. Így aztán mind a mai napig Magyarország nem áll rendelkezésre a 2000. évi közoktatási statisztika. Szerencsére az OM illetékes vezetői „nem öntötték ki a fürdővizet a gyereket”, hanem egy új fejlesztő gárdával a szoftvert teljesen átdolgoztatták, az adatgyűjtés megszervezését pedig a már ilyen feladatokban bizonyított saját háttérintézményre, az EDUCATIO Kht-ra bízták. Ez a döntés helyesnek bizonyult, miután a 2001. évi októberi statisztikai adatgyűjtés – mely egyébként a *KIR-STAT* nevet viseli – sikeresen lezajlott. Bár az adatgyűjtő modul még némi csiszolásra szorult – elsősorban a beépített önellenőrző algoritmusok vonatkozásában –, az adatok begyűjtése mégis megtörtént. Így most ezekben a napokban egy sokkal biztonságosabb rendszer dolgozik az intézményekben. Örömteli tapasztalat volt, hogy míg csak a SuliNet-hálózatba bekapcsolt intézményeknek volt kötelező az on-line adatszolgáltatás, a többi iskola, óvoda je-

lentős része is elektronikusan szolgáltatott adatot. Minimális volt a papíralapú adatszolgáltatók száma. A megújult formához természetesen korszerű tartalom is tartozik. A jelenlegi adatrendszer már figyelembe veszi az OECD és EUSTAT adatszolgáltatási kötelezettségünket, és alkalmazza annak jelölésrendszerét.

Jogi szempontból áttörést jelent a közoktatási feladatellátás szempontjából a 20/1997. sz. kormányrendelettel definiált *Közoktatási Információs Rendszer*, röviden KIR. Ennek értelmében csak azok az intézmények tekinthetők ma Magyarországon közoktatási intézménynek, melyek szerepelnek ebben az adatbázisban, azaz van OM azonosítójuk. Ezt az azonosítót szerepeltetni kell az intézmény által kiállított minden okiraton, bizonyítványon. Tekintettel arra, hogy a rendszer nyilvántartja a közoktatási intézmény által végzett feladatokat, ezért bármikor ellenőrizhető, hogy az adott időpontban jogosult volt-e az érintett iskola a szóban forgó dokumentumot kiadni. A rendszer az alapadatokkal 2001-ben feltöltésre került és működik. A kormányrendelet előír egy, a KIR részét képező információs adatszolgáltatást is, mely például az intézményekben dolgozó pedagógusokat mutatná be. Ennek feltöltése, eléggé akadályozva, most is zajlik. Érdeklenség talán, hogy erre a rendszerre alapozva akadályozta meg az OM a jászladányi alapítványi iskola működésének megkezdését. Egyszerűen nem adta ki az OM-azonosítót.

Röviden néhány fontos, előttünk álló fejlesztésről is szeretnék szót ejteni.

Az eddig bemutatott tanügyi informatikai eljárások számottevően egyszerűsödnek, ha nem volna szükség párhuzamos papíralapú ügyintézésre a hitelesítések miatt. Meg kell tehát oldani az *elektronikus aláírás* bevezetését a közoktatási intézményekben. A másik fejlesztési irány a diákigazolvány rendszer kapcsán, egy *tanulói azonosító* bevezetése. Ez zökkenőmentesebbé tenné a diákigazolványok kiadását, a hozzájuk kapcsolódó kedvezmények kiterjesztését. Ennek mintájára megszervezhető a *pedagógus igazolványok* és juttatások rendszere is. A legfontosabb fejlesztési kötelezettségünk annak az *iskolaadminisztrációs szoftvernek* az elkészítése, mely automatikusan előállítja a korábban ismertetett rendszerek bemenő adatait, és jelentős segítséget nyújt a közoktatási intézmények mindennapi feladataihoz szükséges adminisztráció ellátásához.